

VEGA

rokasgrāmata — bērni lidostās

**RISKAM PAKĻAUTIE BĒRNI, KAS ATRODAS CEĻĀ
VADLĪNIJAS ROBEŽSARGIEM**

VEGA

rokasgrāmata — bērni lidostās

**RISKAM PAKĻAUTIE BĒRNI, KAS ATRODAS CEĻĀ
VADLĪNIJAS ROBEŽSARGIEM**

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland

Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

© Frontex, 2015
Varšava, 2017. gada jūnijs

Print:
TT-02-17-558-LV-C
ISBN 978-92-95213-35-7
doi:10.2819/49097

PDF:
TT-02-17-558-LV-N
ISBN 978-92-95213-11-1
doi:10.2819/018767

Saturs

Kā izmantot šo rokasgrāmatu #5

Priekšvārds #7

1. Definīcijas #11

- 1.1. Bērns #13
- 1.2. Riskam pakļauti bērni, kas atrodas ceļā #13
- 1.3. Bērni ar pavadoni #15
- 1.4. Bērni bez pavadoņa #16
- 1.5. Nošķirti bērni #16
- 1.6. Bērnu tirdzniecība #17
- 1.7. Bērnu kontrabanda #19
- 1.8. Bērna intereses #20
- 1.9. Aizsardzības mehānismi un valsts mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem #22

2. Darbības vadlīnijas #23

- 2.1. Ievads #25
- 2.2. Izturēšanās pret bērniem #26
- 2.3. Uzturēšanās ar bērnu robežsardzes telpās #28

3. Bērni ar pavadoni un nošķirti bērni #31

- 3.1. Tuvojoties pārbaudes vietai un kontrolei pirmajā līnijā #33
- 3.2. Kontrole otrajā līnijā #37
- 3.3. Pārbaudes tranzīta zonā un pie izejas uz lidmašīnu #43
- 3.4. Galīgie lēmumi un cietušo nosūtīšana uz atbalsta dienestiem #43

4. Bērni bez pavadoņa #45

- 4.1. Tuvojoties pārbaudes vietai un kontrolei pirmajā līnijā #47
- 4.2. Kontrole otrajā līnijā #49
- 4.3. Galīgie lēmumi un cietušo nosūtīšana uz atbalsta dienestiem #51

5. Papildinformācija #53

- 5.1. Datu vākšana #55
- 5.2. Datu aizsardzība #55
- 5.3. Trešo valstu konsulārās pārstāvniecības #56
- 5.4. Procedūras, ko izmanto aviosabiedrības, saskaroties ar bērniem bez pavadības #56

6. Aizsardzības mehānismi un valsts mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem #57

7. Glosārijs #63

Kā izmantot šo rokasgrāmatu

Šajā rokasgrāmatā ietverto ieteikumu mērķis ir palielināt robežsardzes darbinieku informētību gadījumos, kad Eiropas Savienības ārējo gaisa robežu šķērso (nepilngadīgi) bērni ar vai bez pavadoņa. Tā var palīdzēt identificēt riskam pakļautos bērnus, kuri atrodas ceļā, lidostās, vienlaikus nodrošinot viņu tiesību ievērošanu un palielinot reaģēšanas spēju kriminālā apdraudējuma novēršanai šādiem bērniem.

Rokasgrāmatā apraksta atbilstošus iecerēšanas, tranzīta un izceļošanas kontroles pasākumus, kas izstrādāti, pieņemot, ka uz vietas var nebūt darbinieku, kuri specializējušies bērnu tiesību vai bērnu aizsardzības jomā. Vadlīnijās aprakstītās pieejas pamatā ir centieni vienmēr ievērot bērna tiesības, vienlaikus ņemot vērā konkrētās vajadzības un robežsargu veicamos pienākumus.

Šī rokasgrāmatā paredzēta pieredzējušiem robežsargiem, un tās pamatā ir bērna intereses un bērna aizsardzība uz robežām.

Šīs vadlīnijas ir jāīsteno:

- atbilstoši valsts noteikumiem un konkrētās valsts robežsardzes iestāžu pilnvarām;
- paturot prātā, ka *Frontex* ieteiktie pasākumi iekļauj visas robežkontroles darbības līdz brīdim, kad atbilstoši apstākļiem apstiprinās pamatotas aizdomas, ka bērns varētu būt apdraudēts. Pēc tam tiek piemēroti mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem un tiek veikta sākotnējā izmeklēšana atbilstoši attiecīgās valsts tiesību aktiem par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un neaizsargātu personu, jo

Īpaši, bērnu, interešu aizsardzību, kam jābūt primāram apsvērumam līdzās neizraidīšanas principam (¹).

Visi iesaistītie robežsargi tiek aicināti pārbaudīt praksē vadlīnijās dotos ieteikumus un sūtīt savus ieteikumus un komentārus uz šo *Frontex* e-pasta adresi:

VEGA.Children@frontex.europa.eu.

Temats: komentāri par "VEGA bērnu rokasgrāmatu".

(¹) Izraidīšana ir to personu izsūtīšana no valsts, kurām ir tiesības tikt atzītām par bēgļiem. Neizraidīšanas princips pirmo reizi tika minēts 1951. gadā Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencijas par bēgļa statusu (UNCRCR) 33. panta 1. punktā, kurā ir teikts, ka "Neviena dalībvalsts nedrīkst izraidīt vai atgriezt (franču valodā *refouler*) bēgli uz tās valsts robežu, kuras teritorijā viņa dzīvība un brīvība ir apdraudēta sakarā ar viņa rasi, reliģiju, tautību vai piederību pie kādas īpašas sociālās grupas vai sakarā ar viņa politiskajiem uzskatiem".

Priekšvārds

Kopumā sava vecuma un attīstības līmeņa dēļ bērni ir vairāk pakļauti ļaunprātīgas izmantošanas riskam nekā pieaugušie. Pēdējo 20 gadu laikā ar nelegālo migrāciju saistītie starptautiskie noziedzības tīkli ir kļuvuši daudz rafinētāki. Lai gan bērnu kontrabandas un bērnu tirdzniecības rakstura dēļ ir grūti noteikt precīzus skaitļus, lielākā daļa analītiķu ir vienprātīgi, ka vērojams pieaugums šajās pārrobežu noziedzības kategorijās (ANO Noziedzības un narkotiku apkarošanas biroja (UNODC) Globālajā ziņojumā par 2012. gadu parādīts, ka aptuveni 27 % no atklātajiem cilvēku tirdzniecības upuriem laikposmā no 2007. gada līdz 2010. gadam bijuši bērni salīdzinājumā ar 20 % periodā no 2003. gada līdz 2006. gadam). Visjaunākajā, 2014. gada oktobrī izdotajā Eurostat statistikas datu krājumā teikts, ka no kopējā Eiropas Savienībā reģistrēto cilvēku tirdzniecības upuru skaita 17 % ir 12 līdz 17 gadus veci.

Turklāt katrā valstī pārrobežu noziedzības skarto bērnu parādība tiek interpretēta un klasificēta atšķirīgos veidos.

Šajā kontekstā robežsargu galvenais uzdevums ir noteikt, kuri bērni ir īpaši pakļauti riskam. Robežsargiem arī jānodrošina šo bērnu nosūtīšana neatkarīgi no vecuma uz attiecīgajām iestādēm un dienestiem, kas atbild par viņu turpmāko aizsardzību un labklājību, tajā pašā laikā arī atklājot un apkarojot bērnu tirdzniecības koordinātoru, kontrabandistu un/vai tirgoņu darbību. Šajā procesā iegūtajai izlūkošanas informācijai bieži ir izšķiroša nozīme policijas centienos likvidēt starptautiskus noziedzības tīklus.

Nav viegli turēties līdzīgi noziedzniekiem un viņu nepārtraukti mainīgajām darbības metodēm. Vajadzīgas specializētas zināšanas riskam pakļautu bērnu identificēšanai, un Eiropas Savie-

nības daudzajās ieceļošanas vietās darbiniekiem šo prasmju var arī nebūt. Turklāt apiešanās ar neaizsargātiem bērniem, tostarp veids, kā viņus uzrunāt un kā pret viņiem izturēties, neaizskatot viņu cieņu, tiesības vai intereses, daudzās pasaules valstīs ir problemātisks jautājums, kas rada papildu uzdevumus visiem robežsardzes dienestiem.

Šīs *Frontex* rokasgrāmatas mērķis ir censties novērst šos trūkumus un atbalstīt galvenos procesus saistībā ar bērnu, kuri atrodas ceļā un ir pakļauti riskam, identifikāciju un nosūtīšanu attiecīgajām atbalsta iestādēm. Iepriekš veikti daudzi pētījumi par to bērnu labklājību, aizsardzību un nodošanu attiecīgajām atbalsta iestādēm, kuri identificēti kā riskam pakļauti bērni, taču nevienā no šiem pētījumiem nav doti konkrēti praktiski norādījumi attiecībā uz tiesībaizsardzību. Turklāt nevienā no šiem pētījumiem nesniedz robežsargiem, kuriem bieži vien ir galvenā funkcija šo procesu uzsākšanā un saistīto noziedzīgo organizāciju likvidēšanā, norādes par darbībām, kas veicamas uz robežas.

Šīs rokasgrāmatas galvenais mērķis ir vispusīgā un operatīvā veidā paaugstināt “bērnu, kas atrodas ceļā”, aizsardzības efektivitāti.

Izmantojot Eiropas vadošo ekspertu zināšanas, kā arī daudzu robežsargu uzkrāto pieredzi, šī rokasgrāmata aptver visus ieceļošanas, tranzīta un izceļošanas kontroles aspektus saistībā ar nelikumīgas migrācijas un pārrobežu noziedzības gadījumiem, kuros iesaistīti bērni lidostās.

Rokasgrāmatas saturs ir īpaši izstrādāts tā, lai robežsargiem būtu viegli to pielietot praksē, galveno uzmanību pievēršot tiesībaizsardzībai, kā arī aptverot attiecīgos ar bērnu personas neaizskaramību un aizsardzību saistītos aspektus.

Lai gan rokasgrāmata galvenokārt paredzēta robežsardzes dienestiem, tā varētu noderēt arī citiem interesentiem, piemēram,

līdzostu un aviosabiedrību darbiniekiem, kuri atbild par bērniem bez pavadības lidojumu laikā, vai darbiniekiem cietušo bērnu uzņemšanas centros un citos valsts un privātajos dienestos un aģentūrās, dodot ieteikumus, kā varētu risināt šo sarežģīto situāciju saistībā ar riskam pakļautajiem bērniem.

1. Definicijas

Šajā rokasgrāmatā piemēro turpmāk norādītās definīcijas.

1.1. Bērns

Saskaņā ar attiecīgajiem starptautiskajiem un Eiropas juridiskajiem standartiem un tiesību aktiem bērns ir ikviens cilvēks, kurš nav sasniedzis 18 gadu vecumu, ja saskaņā ar bērniem piemērojamiem tiesību aktiem pilngadība neiestājas agrāk.

Parasti ar terminu "nepilngadīgais" apzīmē arī jebkuru personu, kas jaunāka par 18 gadiem. Lielākā daļa aviosabiedrību bērnus līdz trīs gadu vecumam klasificē kā "zīdaiņus". Patiesībā šajā gadījumā ir svarīgi saprast, uz ko tieši attiecas šī rokasgrāmata, nevis noskaidrot, kā šādus bērnus vajadzētu apzīmēt.

Ja personas vecums nav nosakāms, bet ir pamats uzskatīt, ka viņš(-a) varētu būt bērns, pret viņu attiecīgi jāizturas un vajadzības gadījumā jānodrošina tūlītēja palīdzība, atbalsts un aizsardzība, līdz brīdim, kad tiek veikts pienācīgs vecuma novērtējums (t. i., persona jāuzskata par jaunāku). Tāpēc gadījumos, ja rodas šaubas par personas vecumu, persona jāuzskata par bērnu un attiecīgi pret viņu jāizturas.

1.2. Riskam pakļauti bērni, kas atrodas ceļā

Bērni pēc savas būtības ir daudz neaizsargātāki nekā pieaugušie. Atkarībā no vecuma un attīstības pakāpes, lai apmierinātu savas pamatvajadzības, bērni lielākā vai mazākā mērā ir atkarīgi no pieaugušajiem. Daži bērni, kuri šķērso Eiropas Savienības ārējo robežu, ir neaizsargātāki nekā citi bērni. Kad bērni nesāņem atbilstošu aprūpi un aizsardzību vai ja tiek apdraudētas viņu kā bērnu tiesības, tad šādus bērnus dēvē par "riskam pakļautiem bērniem". Šie bērni ir prioritāte robežsargu darbā, lai

gan pat ļoti pieredzējušiem darbiniekiem šajā jomā ir ļoti grūti identificēt šādus bērnus.

Starpaģentūru darba grupa, ko izveidoja, lai risinātu jautājumus saistībā ar bērniem, kas atrodas ceļā (?), ir vienojusies par definīciju, kad bērni būtu jāuzskata par tādiem, "kas atrodas ceļā". Grupa nāca klajā ar plašu koncepciju, kas ietver dažādas izcelsmes bērnus ar dažādu pieredzi. Definīcija ir šāda: *"bērni, kuri pārvietojas dažādu iemeslu dēļ, brīvprātīgi vai piespiedu kārtā, valsts iekšienē vai starp dažādām valstīm, ar vai bez vecākiem vai kopā ar citiem primārajiem aprūpētājiem, un kuru pārvietošanās var dot ne tikai iespējas, bet var arī pakļaut bērnus ekonomiskas vai seksuālas izmantošanas riskam (vai paaugstinātam riskam), ļaunprātīgai izmantošanai, atstāšanai bez aprūpes un vardarbībai. Bērni ir īpaši pakļauti riskam, atrodoties ceļā."*

Par riskam pakļautiem bērniem parasti uzskata tādus bērnus, kuriem trūkst aizsardzības un aprūpes un kuru labklājība un pamatvajadzības (pārtika, ūdens, apģērbs, pajumte, medikamenti u. tml.) nav nodrošinātas. Tādējādi pastāv risks, ka šādi bērni var nekad pilnībā neizmantot savu fizisko, sociālo, emocionālo vai garīgo potenciālu. Šādos gadījumos bērni ir īpaši neaizsargāti un pastāv risks, ka viņus var izmantot, iesaistot noziedzīgos kontrabandas vai cilvēku tirdzniecības tīklos, vai ekspluatēt viņu pašu vecāki vai ģimenes locekļi.

(?) Šī starpaģentūru darba grupa tika izveidota 2011. gadā, un tajā pārstāvētas šādas organizācijas: Starptautiskā Darba organizācija (ILO), Starptautiskā Migrācijas organizācija (IOM), "Plan International", "Glābiet bērnus", "Terre des Hommes International Federation", Āfrikas Strādājošo bērnu un jauniešu kustība (AMWAY/MAEJT), Vides attīstības iniciatīva trešās pasaules valstīs (ENDA), Apvienoto Nāciju Organizācijas Augstā komisāra bēgļu jautājumos birojs (UNHCR), ANO Bērnu fonds (UNICEF) un "World Vision International".

Riskam pakļauti bērni ir arī nabadzībā dzīvojoši bērni, bāreņi, uz ielas dzīvojoši bērni, strādājoši bērni, bruņotos konfliktos iesaistīti bērni un bērni karavīri, bērni, kuriem ir *HIV/AIDS*, seksuāli vai kā citādi ļaunprātīgi izmantoti bērni un bērni ar invaliditāti. Ir ļoti daudz veidu, kādos bērnu var atstumt, nozāķāt vai diskriminēt, un gandrīz katrā sabiedrībā tie atšķiras.

Tāpat atšķiras bērnu apdraudējuma veidi (cilvēku kontrabanda un tirdzniecība, kuras mērķis ir bērnus izmantot piespiedu darbā, piespiest ubagot vai veikt citas noziedzīgas darbības u. tml.), un tos ir ļoti grūti iedalīt kategorijās.

Daudzi bērni ir pakļauti pat vairāk nekā vienam apdraudējumam, tādējādi kļūstot vēl neaizsargātāki, tāpēc riska līmeni, kādam viņi pakļauti (ņemot vērā neaizsargātību un apdraudējumu), ir vēl grūtāk noteikt. Piemēram, bērnus bez pavadoņa un nošķirti bērni (sk. 1.4. un 1.5. sadaļu) uzskata par īpaši neaizsargātiem bērniem, kuri varētu kļūt par cilvēku tirdzniecības upuriem, varētu tikt ļaunprātīgi izmantoti vai pakļauti vardarbībai un/vai ekspluatēti.

Bērni parasti nespēj skaidri formulēt vai izskaidrot savu situāciju (kā uzsvērts *UNHCR*).

1.3. Bērni ar pavadoni

Personas, kuras ir jaunākas par 18 gadiem un atrodas vismaz viena vecāka vai tiesiskā aprūpētāja pavadībā vai saskaņā ar paražām ieceltā primārā aprūpētāja pavadībā.

1.4. Bērni bez pavadoņa

Bērni bez pavadoņa, saukti arī par nepavadītiem nepilngadīgajiem, ir bērni, kuri nošķirti no abiem vecākiem un citiem radiem vai atbildīgajiem pieaugušajiem un kuri neatrodas pieaugušā aprūpē, kā arī viņu aprūpi neparedz likums vai paražas.

Bērnus, kuri ir pamesti pēc ieceļošanas valsts teritorijā, kas var notikt, piemēram, īsajā laika posmā starp lidmašīnas nolaišanos un šo bērnu ierašanos lidostas imigrācijas kontroles punktā, arī sauc par bērniem bez pavadoņa.

Šiem bērniem jānodrošina pilnīga aizsardzība, kamēr viņi nonāk pieaugušā aprūpē saskaņā ar likumu vai paražām.

1.5. Nošķirti bērni

Nošķirti bērni ir bērni, kuri nošķirti no viena vai abiem vecākiem vai no sava iepriekšējā tiesiskā vai primārā aprūpētāja saskaņā ar paražām, taču ne vienmēr no citiem radniekiem. Tāpēc starp šiem bērniem var būt arī bērni, kuri atrodas citu pieaugušu ģimenes locekļu (piemēram, krusttēva vai vecvecāka) pavadiībā.

Visiem bērniem, jo īpaši, visneaizsargātākajiem, piemēram, bērniem bez pavadoņa vai nošķirtiem bērniem, ir tiesības saņemt garantētu aizsardzību. Reaģēšanas pasākumos ietilpst: pienācīga personas identifikācija ierašanās punktā vai tiklīdz, kā atbildīgās iestādes uzzina par šādu bērnu atrašanos valstī; tūlītēja reģistrācija un noskaidrošana, vai netiek piemērota starptautiska aizsardzība (tostarp, tiesības netikt izraidītam no valsts), kā arī vajadzības gadījumā ģimenes locekļu noskaidrošana, ja iespējams, vai aizbildņa un tiesiskā pārstāvja iecelšana; aprūpes un

izmitināšanas nodrošināšana; pilnīga piekļuve izglītībai, veselības aprūpes pakalpojumiem un atbilstošiem dzīves apstākļiem; attiecīgā gadījumā atvieglota piekļuve patvēruma procedūrām; garantēta piekļuve papildu aizsardzības veidiem ⁽³⁾.

Pieņemot jebkāda veida lēmumu attiecībā uz šiem neaizsargājamiem bērniem, jāņem vērā viņu konkrētā situācija, kā arī valsts un reģionālais tiesiskais regulējums, likumi attiecībā uz bēgļiem, kā arī starptautiskie humanitārie un cilvēktiesību likumi. Ja ar šiem bērniem strādā imigrācijas dienesta darbinieki, policija vai citi attiecīgie darbinieki, kuru pienākumos ietilpst darbs ar šādiem bērniem, bērnu aizsardzība un labklājība jāizvirza kā prioritāte.

Neatkarīgi no esošā iedalījuma kategorijās, visi bērni ir tiesīgi iesniegt patvēruma pieteikumu un sagaidīt, ka tiek apzinātas un izvērtētas viņu intereses un tiek garantēta to ievērošana. Ja rodas šaubas par konkrēta bērna patieso vecumu, **jāpiemēro akreditēta vecuma noteikšanas procedūra**.

Saskaņā ar Eiropas Savienības tiesību aktiem migrācijas jautājumi un statuss nevar būt par pamatu aizsardzības pasākumu, tostarp, atļaujas ieceļot vai palikt Eiropas Savienības dalībvalstī, atteikšanai.

1.6. Bērnu tirdzniecība

Cilvēku tirdzniecība ir definēta ES direktīvā par cilvēku tirdzniecību kā ekspluatācijas nolūkā izdarīta personu, šajā gadījumā bērnu, vervēšana, pārvadāšana, nodošana, izmitināšana

---

⁽³⁾ Apvienoto Nāciju Bērnu tiesību komiteja, vispārējais komentārs Nr. 6 (2005) par rīcību attiecībā uz bērniem bez pavoņa un nošķirtiņiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts.

vai saņemšana, tostarp, kontroles pār šiem bērniem maiņa vai nodošana ⁽⁴⁾.

Tas var notikt, izmantojot draudus vai spēku vai citā veidā piespiežot, aizvedot ar viltu, krāpjot, maldinot, ļaunprātīgi izmantojot varu vai personas neaizsargātības stāvokli, vai dodot vai saņemot materiāla vai citāda rakstura labumus, lai panāktu tās personas piekrišanu, kura kontrolē citu personu.

Tomēr Direktīvas par cilvēku tirdzniecības 2. panta 5. punktā ļoti skaidri nosaka: ja galvenais mērķis ir bērna izmantošana, cilvēku tirdzniecība ir sodāms noziegums pat tad, ja neviens no iepriekš minētajiem līdzekļiem nav izmantots.

Bērnu tirdzniecība nav vienīgi pārrobežu noziedzības veids. Tā kā noziedzīgās darbības mērķis ir bērnu ekspluatācija, bērnu tirdzniecība var notikt arī valsts teritorijas robežās.

Neraugoties uz to, ka daži bērni ir kļuvuši par cilvēku tirdzniecības upuriem, viņiem var būt nepieciešama arī cita veida starptautiska aizsardzība, piemēram, patvērumš. Bērniem ir tādas

---

⁽⁴⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 5. aprīļa Direktīva 2011/36/ES par cilvēku tirdzniecības novēršanu un apkarošanu un cietušo aizsardzību, un ar kuru aizstāj Padomes Pamatlēmumu 2002/629/TI (2. panta 1. punkts). Saskaņā ar 2. panta 3. punktu ekspluatācija ietver "vismaz personu iesaistīšanu prostitūcijā vai citus seksuālās izmantošanas veidus, piespiešanu veikt darbu vai sniegt pakalpojumus, tostarp, ubagošanu, turēšanu verdzībā vai darbības, kas līdzinās turēšanai verdzībā, kalpību, izmantošanu noziedzīgās darbībās vai orgānu izņemšanu".

pašas tiesības uz neizraidīšanu kā pieaugušajiem. Šīs tiesības ir noteiktas Eiropas Savienības *acquis* patvēruma jomā ⁽⁵⁾.

1.7. Bērnu kontrabanda

Bērnu kontrabanda ir pirkuma darījums, lai tieši vai netieši gūtu finansiālu vai citu materiālu labumu no bērna nelikumīgas ieceļošanas valstī, kuras pilsonis vai pastāvīgais iedzīvotājs šis bērns nav ⁽⁶⁾.

Lai gan bērnu kontrabanda un bērnu tirdzniecība ir līdzīga veida noziegumi, tos nedrīkst sajaukt.

- ♦ Cilvēku tirdzniecības mērķis ir izmantot cilvēku, un to uzskata par noziegumu pret personu. Kontrabandas mērķis ir nelegāli pārvietot personu pāri robežai, un to uzskata par noziegumu pret valsts suverenitāti.
- ♦ Cilvēku tirdzniecība ir saistīta ar nodomu ekspluatēt cilvēkus pēc viņu ierašanās valstī, bet kontrabandista saistība ar noziegumu parasti beidzas brīdī, kad klients sasniedz savu galamērķa valsti.
- ♦ Cilvēku tirdzniecība var notikt gan valsts teritorijā, gan ārpus tās robežām, savukārt kontrabanda ir saistīta ar robežu šķērsošanu.

⁽⁵⁾ Eiropas Parlamenta un Padomes 2011. gada 13. decembra Direktīva 2011/95/ES par standartiem, lai trešo valstu valstspiederīgos vai bezvalstniekus kvalificētu kā starptautiskās aizsardzības saņēmējus, par bēglu vai personu, kas tiesīgas saņemt alternatīvo aizsardzību, vienotu statusu, un par piešķirtās aizsardzības saturu (pārstrādāta versija).

⁽⁶⁾ Pamatojoties uz Protokolu pret migrantu nelikumīgu ieviešanu pa zemes, jūras un gaisa ceļiem, kas papildina Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvenciju pret transnacionālo organizēto noziedzību (2000. gada Palermo protokols).

- Bērna ierašanās valstī var būt likumīga vai nelikumīga cilvēku tirdzniecības gadījumā, bet kontrabandisti parasti ievēd cilvēkus nelegāli.
- Pieaugušu cilvēku tirdzniecība parasti notiek, izmantojot piespiedu un/vai maldināšanu. Cilvēku kontrabanda atšķiras ar to, ka situācija ir pretēja, jo tie, kurus nelegāli ievēd valstī, gandrīz vienmēr ir par to vienojošies ar kontrabandistu. Tomēr attiecībā uz bērniem situācija ir sarežģītāka. Apvienoto Nāciju Organizācijas Bērnu tiesību komiteja (UNCRC) atzīst bērna iesaistīšanās līmeni, taču arī precizē, ka tas ir atkarīgs no bērna vecuma un attīstības pakāpes. Turklāt no juridiskā viedokļa, lai veiktu darbības, kurās iesaistīti bērni, ir nepieciešama vecāku piekrišana. Situācijās, kurās iesaistīti bērni, jāpievērš lielāka uzmanība dažādiem apstākļiem, piemēram, bērna brieduma līmenim un ar to saistītajai viņa izpratnei par situāciju u. tml. Pēc Interpola novērojumiem cilvēku tirdzniecībā un kontrabandā izmantotās metodes ir ļoti līdzīgas, tāpēc tiesībsardzības iestāžu darbiniekiem var būt ļoti grūti atšķirt abu veidu noziegumus. Daudzos gadījumos cilvēku tirdzniecību var atšķirt no kontrabandas tikai tad, kad cilvēku transportēšanas fāze ir beigusies un sākusies viņu ekspluatēšana (?).

Arī bērniem, kuri ievesti kontrabandas ceļā un kuriem varētu būt nepieciešama starptautiska aizsardzība, ir tiesības uz patvērumu, kā arī viņiem piemēro neizraidīšanas principu.

1.8. Bērna intereses

Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērnu tiesībām nosaka, ka "visās darbībās attiecībā uz bērniem neatkarīgi no

(?) Pārskata ziņojums par cilvēku tirdzniecību un cilvēku kontrabandu 2010.–2011. gadā, kas publicēts 2012. gada maijā.

tā, vai tās veic valsts iestādes vai privātiestādes, kas nodarbojas ar sociālās nodrošināšanas jautājumiem, tiesas, administratīvie vai likumdošanas orgāni, uzmanība pirmām kārtām tiek veltīta tam, lai vislabāk nodrošinātu bērnu intereses". Rīkošanās bērna interesēs jāuzskata par ikviena robežsarga darbības vadošo principu. Nepieciešamību noteikt bērna interešu ievērošanu kā pirmāro apsvērumu visu ar bērniem saistīto jautājumu risināšanā paredz arī Eiropas Savienības Pamattiesību hartas 24. pants.

ANO Bērnu tiesību komiteja ⁽⁸⁾ nesēn norādījusi, ka "bērna interešu jēdziens ir sarežģīts un tā saturs jānosaka, pamatojoties uz katras konkrētās lietas apstākļiem". Bērna intereses jānosaka valsts kompetentajām bērnu aizsardzības iestādēm, nodrošinot, lai būtu pieejamas nepieciešamās procedūras praktisku situāciju ātrai risināšanai. Svarīga nozīme ir robežsargiem, kuru uzdevums ir paziņot atbalsta dienestiem par visiem gadījumiem, kad novērojumi liecina, ka bērns ir pakļauts riskam, kā tas aprakstīts šajā rokasgrāmatā.

Šādu darbību īstenošanai nepieciešama kapacitāte, kuras robežsargiem parasti nav, jo īpaši gadījumos, kad dažu sekunžu laikā pie ārējām robežām jāidentificē riskam pakļauts bērns. Tādējādi robežsargu uzvedums ir vēl sarežģītāks.

Svarīgi, lai robežsargi izmantotu īpaši elastīgu pieeju, saskaroties ar gadījumiem, kuros iesaistīti bērni. Viena bērna intereses konkrētā neaizsargātības stāvoklī ne vienmēr izpaužas tāpat kā cita bērna intereses līdzīgā situācijā. Pieredzējis robežsargs zina, ka divi atsevišķi gadījumi nekad nav pilnīgi vienādi, un gadījumos, kad iesaistīti bērni, rīkojas īpaši rūpīgi un pārdomāti. Pirms jebkādu lēmumu pieņemšanas nepieciešams ievākt pēc iespējas sīkāku informāciju par konkrētā bērna situāciju.

⁽⁸⁾ ANO Konvencija par bērnu tiesībām, vispārējais komentārs Nr. 14 (2013).

1.9. Aizsardzības mehānismi un valsts mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem

Valsts mehānisms cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem (*NRM*) ir sistēma un mehānisms, kas ļauj valstij pildīt tās pienākumu aizsargāt un stiprināt cilvēku tirdzniecības upuru un citu neaizsargātu personu cilvēktiesības, saskaņoti reaģējot, bieži vien piesaistot pilsoniskās sabiedrības institūciju, starptautisku organizāciju un nevalstisku organizāciju (*NVO*) palīdzību. Eiropas Savienības dalībvalstu *NRM* procedūras atšķiras, taču tām ir viens kopīgs mērķis — nosūtīt neaizsargātas personas uz labāko un atbilstošāko pieejamo atbalsta dienestu. Detalizētāks to *NRM* apraksts, kurus piemēro visiem riskam pakļautiem bērniem, ne tikai tiem, kuri varētu kļūt par cilvēku tirdzniecības upuriem, sniegts 6. nodaļā.

2. Darbības vadlīnijas

2.1. Ievads

Pārbaudes uz robežas ir ļoti nozīmīgas, jo dod robežsargiem iespēju novērst pārrobežu noziegumus, proti, kad upuri jau pametuši lidostu, iespējas aizturēt noziedzniekus un novērst noziegumu, kā arī iespējas atklāt noziegumu upurus un uzsākt bērnu aizsardzības pasākumu īstenošanu strauji sarūk. Cik daudz bērnu vēl cietīs, ja šie noziedzības tīkli netiks likvidēti?

Pēc Eiropola datiem lidostas ir vieta, kur, visticamāk, varētu atrast bērnus, kuri kā cilvēku tirdzniecības vai kontrabandas upuri tiek ievesti Eiropas Savienībā. Cilvēku kontrabandisti un tirgoņi dod priekšroku lidostām un bieži izmanto viltotus vai krāpnieciski iegūtus dokumentus, lai apietu esošās drošības sistēmas.

Labi zināms, ka ir ļoti grūti atklāt robežpārkāpumus, kuros iesaistīti bērni. Piemēram, bieži cilvēku tirdzniecībā iesaistīti bērni ceļo kopā ar pieaugušajiem, kuri nav viņu radnieki, izmantojot īstās pases. Pat tad, ja pasē ir bērna fotogrāfija, identificēt personu var būt sarežģīti, ņemot vērā, ka nenobriedušas sejas mēdz būt līdzīgas un ka bērna seja, mati un pat acu krāsa bieži vien krasi mainās, bērnam pieaugot. Tāpēc robežsardzes darbinieks var nepamanīt, ka bērns un pieaugušais, kuram pase piešķirta, patiesībā nav radnieki.

Cilvēku tirgoņi un kontrabandisti parasti cenšas ierasties lidostā sastrēgumstundās, kad pasu pārbaudes punktā ir vislielākais noslogojums, tāpēc robežsargiem tas jāņem vērā, lai varētu labāk aizsargāt bērnus.

Frontex gadu gaitā gūtā pieredze rāda, ka nelikumīga robežšķērsošana var liecināt par cilvēku kontrabandu vai arī par cilvēku tirdzniecību. Tas nozīmē, ka par katru cilvēku tirdzniecības gadījumu, kurš atklāts pie ārējās robežas, jāpateicas pārbaucēju in-

tensitātes pieaugumam, un tas attiecas arī uz gadījumiem, kad ir iesaistīti bērni.

Lai palielinātu informētību par riskam pakļautajiem bērniem, kas atrodas ceļā, ir būtiski veidot un uzturēt labas attiecības ar citiem tiesībaizsardzības ierēdņiem lidostā, kā arī ar citām amatpersonām, piemēram, aviosabiedrību personālu, bērnu aizsardzības dienestu darbiniekiem un personām, kuras strādā ar citām neaizsargātu personu grupām ⁽⁹⁾, kā arī ar citām iestādēm. To var panākt, organizējot regulāras koordinēšanas sapulces, kopīgus apmācību kursus, veidojot kopīgas specializētas komandas u. tml.

2.2. Izturēšanās pret bērniem

Jāatceras, ka bērnu psiholoģija atšķiras no pieaugušo psiholoģijas, tāpēc jāizmanto bērniem piemērota pieeja. Turklāt bērns var nevēlēties uzticēties svešiniekam, tāpēc robežsardzes darbiniekam (vēlams civilapģērbā), kurš sarunājas ar bērnu, jāpieliek visas pūles, lai panāktu bērna uzticēšanos.

Pastāv daži labi praktiski ieteikumi, kas jāpatur prātā saskarsmē ar bērniem, piemēram, daži ieteikumi ir šādi:

- ♦ radiet draudzīgu vidi (tā varētu būt attiecīgi pielāgota bērnam patīkama telpa ⁽¹⁰⁾, ja tāda ir pieejama), maziniet sava pārsvara izpausmes (izvairieties no formalitātēm, pievērsiet uzmanību ķermeņa valodai, balss tonim, izmantotajiem terminiem u. tml.) un ļaujiet bērnam iejusties vidē;
- ♦ paskaidrojiet bērnam, kas ir pieaugušie, kuri piedalās sarunā ar bērnu, un kādi ir viņu darba pienākumi;

⁽⁹⁾ Tostarp, akreditētas starptautiskas organizācijas un NVO.

⁽¹⁰⁾ Paturiet prātā, ka atbilstoša telpa var nodrošināt privātumu, taču tajā pašā laikā bērnam var būt biedējoša atrašanās šādā telpā. Tāpēc atbilstoši ir tikai tāda telpa, kas ir īpaši sagatavota šādiem gadījumiem.

- ♦ vienmēr sakiet patiesību;
- ♦ uzklausiet bērnu;
- ♦ runājiet vienkāršā valodā un izvairieties no tehniskiem terminiem (ņemiet vērā arī valodas barjeru);
- ♦ runājiet un uzvedieties atbilstoši bērna vecumam un attīstības pakāpei;
- ♦ centieties panākt, lai bērns justos ērti;
- ♦ pielāgojiet savu uzvedības manieri (piemēram, veidojiet acu kontaktu, centieties atrasties ar bērnu vienā līmenī).

Pamatinformācija par to, kā jāveido saskarsme ar bērniem, ievērtēta "Robežsargu rokasgrāmatā" ⁽¹⁾, un tā nosaka, ka:

"Robežsargiem ir jāpievērš īpaša uzmanība nepilngadīgajiem neatkarīgi no tā, vai šīs personas ceļo ar pavadoni vai bez tā.

Ja nepilngadīgos pavada pieaugušais, robežsargs pārbauda, vai personas, kuras pavada nepilngadīgos, pilda vecāku pienākumus, jo īpaši, ja nepilngadīgos pavada tikai viens pieaugušais un ja ir nopietns iemesls aizdomām, ka nepilngadīgie varētu būt pretlikumīgi aizvesti no tādās personas aizgādības, kura likumīgi pilda viņu vecāku pienākumus. Tādā gadījumā robežsargam būs jāveic visas nepieciešamās pārbaudes, lai nepieļautu nepilngadīgā nolauptīšanu vai pretlikumīgu aizvešanu.

Nepavadīti nepilngadīgie rūpīgi jāpārbauda, pamatīgi izskatot viņu ceļošanas un apliecinājuma dokumentus, lai nodrošinātu, ka viņi nepamet valsts teritoriju pret tās/to personas(-u) gribu, kurai(-ām) ir vecāku aizgādības tiesības."

Gadījumos, kad rodas šaubas par kādu no "Robežsargu rokasgrāmatā" minētajiem apstākļiem, robežsargiem jāizmanto saraksts

---

⁽¹⁾ Komisijas ieteikums, ar ko izveido vienotu "Robežsargu rokasgrāmatu" (Šengenas rokasgrāmatu), kas jāizmanto dalībvalstu kompetentām iestādēm, veicot personu robežkontroli, C(2006) 5186 final, Brisele, 6.11.2006.

ar valstu kontaktpunktiem, kuri sniegs konsultācijas saistībā ar nepilngadīgajiem.

Lai gan "Robežsargu rokasgrāmata" nepārprotami nosaka, ka vecāku aizgādība ir kritērijs, pēc kura var noteikt, vai bērns ir ar pavadoni vai bez tā, robežsargiem jāpievērš īpaša uzmanība visiem ceļojošajiem bērniem neatkarīgi no tā, vai viņi ir ar pavadoni, bez pavadības vai nošķirti.

Papildus informācijai, ko sniedz "Robežsargu rokasgrāmata" un Šengenas Robežu kodekss, šīs rokasgrāmatas turpmākajās nodaļās ir aprakstītas detalizētas un specifiskas procedūras, kas robežsargiem jāievēro, darbojoties ar bērniem un lai atklātu cilvēku kontrabandas un cilvēku tirdzniecības upurus.

Sniegtie ieteikumi var atšķirties atkarībā no attiecīgās valsts tiesību aktiem, taču katrs bērns ir pelnījis īpašu uzmanību, bet robežsargiem jābūt informētiem par norādēm, kas liecina, ka bērns ir pakļauts riskam.

Tomēr šie ieteikumi nav pilnīgi, jo robežsargiem jāpārzina arī atšķirīgie likumpārkāpēju darbības modeļi, jāzina, ka šie modeļi tiek pielāgoti, reaģējot uz tiesībsargu veiktajiem pasākumiem, bet pats galvenais — jāzina, ka bērns var būt atbilstoši sagatavots, taču stresa situācijā viņa ķermeņa valodu reti iespējams pilnībā noslēpt.

2.3. Uzturēšanās ar bērnu robežsardzes telpās

Robežsargi ir atbildīgi par visiem bērniem, kamēr šie bērni atrodas robežsardzes telpās. Galvenais, kas jāpatur prātā šādā gadījumā, ir tas, ka robežsargiem jā rūpējas par riskam pakļauto bērnu līdz brīdim, kamēr ierodas cits speciālists, bērnu aizsar-

dzības dienesta vai jebkuras citas bērnu aizsardzības iestādes pārstāvis un pārņem atbildību par bērnu.

Vispārēji ieteikumi (jāpielāgo bērna vecumam un attīstības pakāpei), kas atbilst pārbaudēm pirmajā un/vai otrajā līnijā.

- ♦ Pielāgojieties situācijai un bērnam, izmantojiet papīru un zīmuļus, lai zīmētu attēlus, sēdiet kopā uz grīdas, lai rastos neformāla atmosfēra.
- ♦ Mēģiniet uzdot atvērta tipa jautājumus (lai bērns var brīvi atbildēt, kā vēlas; izvairieties uzdot jautājumus, uz kuriem sagaidāmas "jā/nē" atbildes), pēc iespējas izvairieties bērnam teikt priekšā atbildes, ļaujiet viņam runāt brīvi un bez steigas. Pajautājiet bērnam, vai viņš jūtas ērti, vai nav izslāpis vai izsalcis, vai viņam nav auksti vai karsti, vai viņš nevēlas aiziet uz tualeti, vai varbūt viņš vēlas kaut ko citu, ko jūs varat sniegt. Bērns varētu vēlēties būt pie mātes vai tēva, tāpēc nesoliet to, ko nevarat izpildīt, pretējā gadījumā jūs varat pazaudēt bērna uzticēšanos.
- ♦ Pajautājiet bērnam, vai viņam nav nepieciešama medicīniskā palīdzība vai kāda cita īpaša attieksme (ja bērns ir ļoti mazs, var vienkārši pajautāt, vai viņam nekas nesāp). Arī bērna pavadonim var pajautāt, vai bērnam nav nepieciešama medicīniskā palīdzība vai kāda cita īpaša apiešanās. Atcerieties, ka bērna pavadonis var izmantot šo jautājumu savā labā.
- ♦ Aplūkojiet bērnu, vai viņam nav kādi ievainojumi vai kādas redzamas slimības pazīmes, īpašu uzmanību pievēršot ievainojumiem, kas var liecināt par iespējamu vardarbību (piemēram, brūces dažādās dzīšanas stadijās, sejas traumas ļoti maziem bērniem, no galvas izplēstas matu šķipsnas u. tml.).
- ♦ Sniedziet bērnam informāciju (pārbauzu laikā otrajā līnijā) par paredzamajām procedūrām viņam saprotamā veidā.

3. Bērni ar pavadoni un nošķirti bērni

3.1. Tuvojoties pārbaudes vietai un kontrolei pirmajā līnijā

3.1.1. Izturēšanās pirms pārbaudes: vai ir novērojams kaut kas neparasts?

Bērns var būt vecāka, tiesiskā aizbildņa (bērns ar pavadoni) vai trešās personas pavadībā, kas var būt pieaugušais vai ģimenes loceklis, piemēram, bērna tēvocis vai vecvecāks (nošķirts bērns). Cilvēki uzvedas dabiskāk, kad domā, ka netiek novēroti, tāpēc bērnu un viņu pavadona(-u) uzvedības novērošana, viņiem dodoties pasu pārbaudes punkta virzienā vai stāvēt rindā pirms pārbaudes, var dot ļoti noderīgu informāciju. Lielākās lidostās varētu būt noderīgi izvietot privātās drēbēs ģerbušos darbiniekus.

Novērojot cilvēkus, robežsargiem nav jāizdara pieņēmumi vai jābūt aizspriedumainiem. Novērojot bērnus un viņu pavadonus, ir svarīgi nepieļaut diskrimināciju, pamatojoties uz viņu kultūru, reliģiju, tautību vai etnisko piederību, dzimumu vai citiem faktoriem. Tomēr vienlaikus papildu uzmanība jāpievērš bērniem, kuri ierodas no valstīm/reģioniem, no kuriem pārsvarā ierodas patvēruma meklētāji.

Pirmais iespaids ir ikviena novērtējuma svarīga sastāvdaļa, taču pieredzējušam robežsargam piemīt arī intuīcija. Darbiniekiem jāpievērš uzmanība jebkurai neparastai situācijai un tā tālāk jāizskata kontroles otrajā līnijā (t. i., jāpārbauda bērna un pieaugušā radniecība, rūpīgi jāpārbauda apliecinošie dokumenti u. tml.).

Pieredzējuši robežsargi, kuri pieraduši redzēt bērnus šķērsojam robežu, izmantojot savas zināšanas un pieredzi, var pievērst papildu uzmanību turpmāk norādītajiem aspektiem, ņemot vērā bērna vecumu un attīstības pakāpi.

Bērna izskats.

- Kautrīgs, savāds, noslēdzies sevī vai nobijies.
- Noslēgta uzvedība, centieni izskatīties pēc iespējas mazākam.
- Neveido acu kontaktu, skatās grīdā.
- Izskatās atšķirts no pārējiem grupas locekļiem.
- Apģērbs: vai tas ir jauns? Vai apģērbs der bērnam labi vai izskatās aizlienēts? Vai apģērbs šķiet neparasts? Vai tas ir atbilstošs situācijai?
- Bērns cenšas veidot acu kontaktu ar personu, kura viņu ignorē.
- Līdzība ar pieaugušo(-ajiem) (ja šis pieaugušais ir bērna vecāks), ievērojot nediskriminēšanas principu un tā objektīvu pielietojumu, veidojot profilu.
- Rūpīga bērna un vecāka(-u)/pavadoņa(-u) saskarsmes un mijiedarbības novērošana.
- Vai bērns kopā ar pieaugušo(-ajiem) jūtas nepiespiesti/ērti?
- Vai bērns var brīvi runāt?
- Vai bērns izrāda kādas bailes no pieaugušā(-ajiem)?

Jāpievērš īpaša uzmanība tad, ja bērnu pavada tikai viens pieaugušais, ja bērns ierodas no valsts, no kuras ierodas daudz bēgļu, vai no valsts, kas iesaistīta militārā konfliktā, vai no valsts, kurā notiek nopietni cilvēktiesību pārkāpumi.

Reti, taču pastāv iespēja, ka aizmiguši mazuļi ir sazāļoti ar nomierinošiem līdzekļiem, lai izietu robežkontroli. Aizdomām vajadzētu rasties, ja pēc kāda laika (piemēram, pārbaudes laikā otrajā līnijā) bērns joprojām ir cieši aizmidzis, jo īpaši, ja viņu pavadošais pieaugušais uzvedas nervozi.

Tāda pati metode varētu būt izmantota arī, ceļojot kopā ar ļoti maziem bērniem, kuri prot runāt un tādējādi var apdraudēt pavadošo personu. Šos bērnus varētu uzskatīt par pārāk maziem, lai viņiem varētu kārtīgi iemācīt, ko drīkst un ko nedrīkst teikt.

3.1.2. Kontrole pirmajā līnijā

Pie kabīnēm robežsargiem jāpievērš uzmanība šādām papildu pazīmēm izskatā.

Pirmsskolas vecuma bērni (parasti jaunāki par sešiem gadiem).

- ♦ Vai konkrētajā situācijā jums kaut kas šķiet neparasts?
- ♦ Vai bērna uzvedība ir atbilstoša ceļojuma ilgumam?
- ♦ Vai bērns ir kluss, izklaidīgs, apjucis, nobijies vai satraukts?
- ♦ Vai bērns jūtas ērti pavadotās personas klātbūtnē? Vai, baidoties no pasu kontroles formalitātēm, bērns uzturas pavadotās personas tuvumā?
- ♦ Vai bērns skatās uz kādu citu pasažieri, kas cenšas uz viņu neskatīties? (Šādā gadījumā šis pasažieris ir daudz rūpīgāk jāpārbauda, jo tas varētu būt pavadonis, kas bērnu uzrauga.)

Skolas vecuma bērni (parasti vecāki par sešiem gadiem).

- ♦ Vai konkrētajā situācijā jums kaut kas šķiet neparasts?
- ♦ Vai bērns ir nobijies vai noraizējies?
- ♦ Vai bērns ir izklaidīgs/atturīgs vai kaut ko murmina/nesakarīgi runā?
- ♦ Vai bērns ir nepamatoti pakļāvīgs?
- ♦ Vai bērns skatās uz kādu citu pasažieri, kurš cenšas uz viņu neskatīties? (Šādā gadījumā šis pasažieris ir daudz rūpīgāk jāpārbauda, jo tas varētu būt pavadonis, kurš bērnu uzrauga.)
- ♦ Vai izskatās, ka bērns varētu būt sazāļots ar nomierinošiem līdzekļiem?

Pieaugušais(-ie), kurš pavada bērnu.

- ♦ Ja bērnu pavada vecāks, vai bērns ir līdzīgs viņam(-ai)? Vai vecāka ķermeņa uzbūve ir līdzīga bērna ķermeņa uzbūvei? Vai vecāks un bērns uzvedas un izturas līdzīgi, vai ir kādas citas nianse uzvedībā?
- ♦ Vai pieaugušais nešķiet satraukts, nobažījies vai nervozs?

- ♦ Vai attiecības starp bērnu un pavadoni šķiet atbilstošas viņu kultūras tradīcijām?

Robežsargi var arī neformāli uzdot bērnam dažus vienkāršus jautājumus, piemēram, pajautāt viņa vārdu vai vecumu vai citas personas datus. Šādi jautājumi principā ir diskrēti, un tie jāpielāgo bērna vecumam un attīstības līmenim, bet sniegtās atbildes jāsalīdzina ar personas datiem ceļošanas dokumentos.

Pieaugušajiem var uzdot turpmāk norādītos jautājumus, kas var dot norādes par iespējamu cilvēku tirdzniecības gadījumu.

- ♦ Vai esat bērna vecāks/aizbildnis/juridiskais pārstāvis?
- ♦ Ja nē, kur atrodas šīs personas un kas esat jūs?
- ♦ Kad bērns pēdējo reizi redzēja savus vecākus?
- ♦ Vai bērnam ir līdzīgi kādi dokumenti, piemēram, personu apliecinājoši dokumenti vai pase?
- ♦ Kāds ir bērna ceļojuma galamērķis un ceļojuma nolūks?
- ♦ Kurš organizēja ceļojumu?
- ♦ Kurš maksāja par ceļojumu?
- ♦ Vai jums ir līdzīgi bērna fotogrāfijas? (Parasti vecākiem mobilajā telefonā vai makā ir viņu bērnu fotogrāfijas).

3.1.3. Dokumentu pārbaude

Robežsargam jāpārbauda bērna un pieaugušā radniecība. Dokumentu pārbaudes laikā ir svarīgi ar pasažieriem uzturēt sarunu, vienlaikus vērojot viņu uzvedību (iepriekšējā sadaļā sniegti dažādi ieteikumi) un jo īpaši bērna reakciju (pasu kontrolpunktam jābūt tādām, lai tajā varētu skaidri redzēt pie tā esošo bērnu, piemēram, izmantojot vienkāršu spoguļi var pārliicināties, vai kabīnes pretējā pusē apakšā atrodas bērns).

Papildus standarta pārbaudēm ir svarīgi pievērst uzmanību turpmāk norādītajiem aspektiem.

- ♦ Bērnu skaitam un dokumentu (pasu, vīzu u. tml.) skaitam. Pavisam jauni ceļošanas dokumenti jāpārbauda īpaši rūpīgi, jo īpaši, ja tie ir izdoti valstīs, kur pastāv iespēja, ka tie izsniegti krāpšanas vai korupcijas rezultātā (atbilstoši pieejamai riska analīzei).
- ♦ Apliecinājumiem dokumentiem un aviobiļetēm (maršrutam), uzdotot īsus jautājumus par ceļošanas iemeslu (pārbaudot atbilstību starp pirmajiem apgalvojumiem un uzrādītajiem apliecinājumiem dokumentiem). Ceļojot kopā ar bērniem, tos pavadošie *bona fide* pieaugušie parasti izvēlas iespējami taisnāko maršrutu.
- ♦ Pārbaudei, kādas ir bērna un viņu pavadošās personas juridiskās attiecības.
- ♦ Ģimeņu grupām, kurās ir vairāki bērni, jāpārbauda iespējamās pretrunas starp bērnu dzimšanas datumiem un pieaugušo vecumu.
- ♦ Bērnu pilsonībai, piemēram, ja bērnam ir Eiropas Savienības pase, viņam būtu jārunā vienā vai vairākās Eiropas valodās vai vismaz tās jāsaprot.
- ♦ Sistemātiskai datu pārbaudei Nacionālās Šengenas informācijas sistēmas (NSIS) un policijas datubāzēs, ja bērni, kuri ir Eiropas Savienības pilsoņi, neceļo kopā ar abiem vecākiem (attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem šāda prasība jau ir paredzēta Šengenas Robežu kodeksā).

Ja kaut kas liecina par to, ka bērns varētu būt pakļauts riskam, robežsargiem jāveic kontrole otrajā līnijā.

3.2. Kontrole otrajā līnijā

Kontrole otrajā līnijā jāveic citam darbiniekam (ja tas iespējams), kurš pārzina kontrabandistu un cilvēku tirgoņu darbības metodes, kā arī ir lietas kursā par jaunākajiem brīdinājumiem.

Jāpārskata visas iepriekšējās darbības un vajadzības gadījumā pārbaudes jāveic atkārtoti. Dažas papildu pārbaudes ir aprakstītas turpmāk.

Saskaņā ar Šengenas Robežu kodeksu bērnam un viņa pavadoņiem jāsaņem rakstiska informācija par šādas pārbaudes nolūku (un tās norisi), kas tiek veikta kā standarta procedūra izlases veidā. Šai informācijai jābūt pieejamai visās Eiropas Savienības oficiālajās valodās un to valstu valodā, kuras robežojas ar attiecīgo dalībvalsti. Tai ir jābūt cilvēkiem saprotamā valodā vai valodā, kuru ir pamats uzskatīt par saprotamu, vai arī šī informācija jādara zināma kādā citā efektīvā veidā, ja nepieciešams, izmantojot tulkus.

Veicot kontroli otrajā līnijā, īpaša uzmanība jāpievērš bērna un viņa pavadoņa reakcijai.

3.2.1. Ceļojums

Paaugstināta riska reisos (saskaņā ar riska analīzi) pirms lidmašīnas nosēšanās vienmēr jāizmanto Iepriekšēja pasažieru informācijas sistēma (APIS).

Papildus dažādu ceļojuma maršruta daļu loģiskai izvērtēšanai atsevišķos gadījumos pasažieru saraksta un pasažieru datu reģistra (PDR) pārbaude (ja to pieļauj piemērojamie valsts tiesību akti) ļauj pārbaudīt, vai šajā reisā ir reģistrējušies vēl citi pasažieri, kuri varētu iesaistīt bērnus smagos noziegumos. Pasažieru vidū var atrasties koordinators/pavadonis, kuru var pārtvert, pirms viņš(-a) pamet lidostu. Ja valsts tiesību akti neatļauj izmantot aviopārvadātāju PDR sistēmu, var izmantot brīvi pieejamos resursus, piemēram, vietni <https://www.checkmytrip.com>

Tāpat aviosabiedrību personāls var sniegt vērtīgu informāciju. Bieži vien lidmašīnas apkalpe pavada daudz laika reisā kopā ar

pasažieriem, tāpēc viņiem ir iespēja vērot pasažierus un pamānīt kaut ko neparastu (piemēram, saziņu starp pieaugušo un bērnu, kuri sēž vairākas rindas atstātus; grupas, kurās bērni un viņu pavadonis viens otru labi nepazīst; bērni, kuriem mugurā ir pilnīgi jauns, tikko iegādāts apģērbs; norādes par to, ka bērni nav pieraduši pie attiecīgā apģērba; bērnu apģērbs, no kura vēl nav noņemtas cenu zīmes).

3.2.2. Dokumenti un bagāža

leteicams rūpīgi pārbaudīt ceļošanas un apliecinātos dokumentus, dažkārt sazinoties arī ar ceļošanas dokumentu izdevējvalsts konsulārajiem dienestiem. Ar konsulārajiem dienestiem nav jāsaazinās gadījumos, ja bērns ir no valsts, no kuras ierodas daudz bēgļu, no konfliktā iesaistītas valsts vai no valsts, kurā bieži notiek nopietni cilvēktiesību pārkāpumi, un/vai ja bērnu var uzskatīt par potenciālu patvēruma meklētāju, jo šāda informācijas pieprasīšana var pakļaut turpmākam riskam pašu bērnu un viņa ģimeni. Īpaša uzmanība jāpievērš tam, vai vīzām nav secīgi sērijas numuri, īpaši tad, ja šīs vīzas ir izdotas pasažieriem, kuri neceļo kopā.

Ja tas netika jau izdarīts, veicot kontroli pirmajā līnijā, jāmeklē informācija Interpola datubāzēs I-24/7 atbilstoši valsts tiesību aktiem.

Ja bērnam nav pašam savas bagāžas, pieaugušā bagāžā vajadzētu atrasties bērna drēbēm vai rotallietām. Ikvienam bērnu pavadošajam pieaugušajam pēc lūguma jāspēj uzskaitīt vismaz dažas no bērnam piederošajām lietām.

3.2.3. Sarunāšanās ar bērnu, veicot kontroli otrajā līnijā

Sarunājoties ar bērnu, kad tiek veikta kontrole otrajā līnijā, robežsargam jāapsver iespēja uz brīdi (diskrēti) nošķirt bērnu no

viņu pavadošā pieaugušā. Ja šķiet, ka bērns ir apdraudēts, viņš, visticamāk, izstāstīs, kādā situācijā atrodas, ja neatradīsies tā pieaugušā klātbūtnē, kuram varētu būt jaunprātīgi nodomi. Bērnam ir pastāvīgi jāstāsta par notiekošo.

Turklāt cits robežsargs var konstatēt neatbilstības vai nesaskaņotību informācijā, nošķirti un neformāli uzdodot tādus pašus jautājumus pieaugušajam, lai salīdzinātu bērna un viņa pavadņa atbildes.

Ieteicams, lai vienmēr būtu klāt divi robežsargi — vēlams vīrietis un sieviete, kā arī jāmēģina radīt pēc iespējas neformāla un draudzīga gaisotne. Bērns, kurš ir mierīgs un jūtas droši, daudz labprātāk sarunāsies ar robežsargu. Neatbilstība informācijā var liecināt par iespējamu risku, tāpēc ir svarīgi pēc iespējas samazināt konfrontāciju un atzīt, ka šāda formāla pārbaude var radīt stresu gan bērnam, gan pieaugušajam (piemēram, ja viņiem kādreiz bijusi negatīva pieredze saskarsmē ar policiju un/vai drošības iestāžu ierēdņiem).

Divu robežsargu klātbūtne arī novērsīs jebkādas iespējamās apsūdzības par iebiedēšanu (vai citu neatbilstošu uzvedību). Laika posmam, kad bērns tiek nošķirts no pavadņa, jābūt pēc iespējas īsākam, ja vien neapstiprinās norādes par iespējamo apdraudējumu.

Vienmēr pastāv iespēja aprunāties ar bērnu, nevis viņu iztaujāt, bet bērns oficiāli jānopratina tikai tad, ja tas tiešām nepieciešams un ja to paredz piemērojamie tiesību akti (sk. 2.3. sadaļu). Sarunai ar bērnu jānotiek bez liekas kavēšanās šim nolūkam paredzētās vai pielāgotās telpās, un vēlams, lai tā notiktu šādu uzdevumu veikšanai īpaši apmācītu speciālistu klātbūtnē. Ja iespējams, intervētājiem jābūt tāda paša dzimuma kā bērnam. Jāizmanto arī tulka palīdzība, ja bērns nesaprot attiecīgo valodu, lai veidotos jēgpilns dialogs. Sarunu skaits un to ilgums jāsam-

zina līdz minimumam, un, ja iespējams, ar bērnu būtu jāsarunājas vienai un tai pašai personai.

Ieteicams izskaidrot bērnam sarunas nolūku un galvenos no-teikumus, kā norādīts turpmāk. "Ja nezini atbildi, nemini, nav pareizu vai nepareizu atbilžu, vienkārši, saki, ka nezini." "Tu zini labāk par mani, kas ir noticis." "Ja nevēlies atbildēt, droši tā arī saki." "Tu vari mani palabot vai man nepiekrist." "Ja es atkārtoju kādu jautājumu, tad tas nenozīmē, ka pirmā atbilde bija nepareiza." "Ja jautājums ir pārāk grūts, mēs varam pie tā atgriezties vēlāk." "Vienkārši saki patiesību."

Parasti atbilstošos apstākļos sarunas laikā kopā ar bērnu var atrasties kāds pieaugušais, kuru bērns pats izvēlēties, taču šāds bērna lūgums jāatsaka tādos gadījumos, ja, piemēram, pastāv aizdomas, ka attiecīgais pieaugušais ir koordinators. Gadījumos, ja ir aizdomas par noziegumu, kurā iesaistīts bērns, robežsargiem jau no paša sākuma jānodrošina, ka cietušā bērna vai liecinieka nopratināšana notiek atbilstoši piemērojamiem valsts tiesību aktiem un ka pēc tam to var izmantot kā pierādījumu (nopratināšanai varētu būt nepieciešams saņemt iepriekšēju atļauju no prokurora vai tiesneša, kā arī bērna nopratināšana būtu jāveic advokāta un/vai bērnu aizsardzības iestādes darbinieka klātbūtnē u. tml.). Pretējā gadījumā robežsargi ar bērnu var runāt tikai neoficiāli.

Lūk, daži padomi, kā sarunāties ar bērnu, ņemot vērā viņa vecumu un attīstības pakāpi:

- uzmanīgi vērojiet bērnu, piemēram, viņa sejas izteiksmi, žestus vai ķermeņa valodu, lai pamanītu satraukuma pazīmes;
- negaidiet, ka bērns jums uzreiz uzticēsies un arī nespiediet viņu to darīt;
- runājiet ar bērnu draudzīgā veidā un vidē; esiet atvērti, tieši un godīgi, ja iespējams, runājiet bērna dzimtajā valodā (izmantojot tā darbinieka palīdzību, kuram bērna valoda ir dzimtā);

- ♦ izmantojiet bērna vecumam un attīstības pakāpei atbilstošu vārdu krājumu, izsakieties skaidri un vienkārši saprotamos jēdzienos;
- ♦ paskaidrojiet bērnam, kas notiek un kāpēc viņš tiek pārbaudīts;
- ♦ sniedziet bērnam informāciju par viņa statusu, tiesībām un aizsardzības pasākumiem;
- ♦ pārlieciniet bērnu, ka jūsu mērķis ir rūpēties par viņa labklājību, drošību un aizsardzību;
- ♦ uzdodiet viņam atvērtus un specifiskus jautājumus (kas, kur, kad, kā, kāpēc);
- ♦ veidojiet pārtraukumus, lai bērns varētu padzerties, aiziet uz tualeti vai vienkārši atpūsties, un vajadzības gadījumā apmieriniet viņa īpašos lūgumus vai vajadzības;
- ♦ izvairieties izdarīt pieņēmumus par to, ko bērns domā;
- ♦ pārbaudiet, vai bērns ir sapratis jautājumu, lieciet viņam pastāstīt, ko viņš sapratis;
- ♦ pajautājiet bērnam, vai viņam ir kādi jautājumi un, ja ir, atbildiet uz tiem.

Lai noskaidrotu, vai bērns tiešām labi pārzina vidi savā izcelsmes valstī, no kuras bērns ir atbilstoši viņa pavadone apgalvojumam, iespējams pārrunāt šādus tematus:

- ♦ televīzijas raidījumus, multfilmās un mūziķus, kuri ir populāri jauniešu vidū bērna izcelsmes valstī (šo informāciju var atrast internetā);
- ♦ apkaimi, kurā bērns dzīvo (tam var noderēt *Google Earth Street View* lietojumprogramma);
- ♦ skolu, kurā bērns mācās, sporta veidus, ar kuriem viņš nodarbojas, un mājvietas iekārtojumu.

Jebkurā brīdī bērna atbildes var salīdzināt ar viņu pavadonā pieaugušā sniegtajām atbildēm vai arī ar citu bērnu atbildēm, kuri ir no tās pašas grupas.

3.3. Pārbaudes tranzīta zonā un pie izejas uz lidmašīnu

Lielākā daļa ieteikumu, kas sniegti šajā nodaļā, attiecas arī uz kontroli tranzīta zonā un pārbaudēm pie izejas uz lidmašīnu, paturot prātā, ka šajos gadījumos vislabāk novērot pasažieru uzvedību var darbinieki, kuri nav formas tērpā (piemēram, robežsargi civilapdērbā).

Noslogotās tranzīta zonās ir viegli samainīt vai aizstāt dokumentus, iekāpšanas kartes un biļetes. Bērnus, kuri varētu būt ieradušies ar pavadoni, šeit var ātri pamest vienus. Noslogotās lidostās šāda darbības modeļa atklāšanai un uzraudzībai neaizstājama var būt videonovērošanas (CCTV) sistēma.

3.4. Galīgie lēmumi un cietušo nosūtīšana uz atbalsta dienestiem

Pieņemot jebkuru lēmumu, bērna interešu ievērošana jāizvirza kā primārais apsvērum un jāievēro *neizraidīšanas* princips.

Bērnu var aizturēt tikai izņēmuma gadījumos, un aizturēšana vienmēr jāveic saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem uz īsāko iespējamo termiņu un kā galējs līdzeklis. Apvienoto Nāciju Bērnu tiesību komiteja (UNCRC) ir noteikusi, ka bērnu aizturēšana migrācijas statusa dēļ nav attaisnojama⁽¹²⁾. Jebkurā brīdī un atkarībā no apstākļiem, ja, ņemot vērā iepriekš minētās norādes/pazīmes, pastāv pamatotas aizdomas, ka bērns varētu būt apdraudēts vai pakļauts riskam, tiek pārvietots cilvēku tirdzniecības nolūkos vai viņam vajadzīga aizsardzība cita iemesla dēļ,

⁽¹²⁾ ANO Bērnu tiesību komiteja (UNCRC), vispārējais komentārs Nr. 6 (2005) par rīcību attiecībā uz bērniem bez pavadona un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts, 61. punkts.

nekavējoties jāpiemēro mehānisms cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem un jāveic sākotnējā izmeklēšana pirms galīgā lēmuma pieņemšanas saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem. Saistībā ar cietušo nosūtīšanu uz atbalsta dienestiem vai sākotnējo izvietojumu uz lidostu būtu jāizsauc darbinieki, kas specializējušies bērnu aizsardzības jomā. Robežsargiem ir jābūt zināmā viņu kontaktinformācijai.

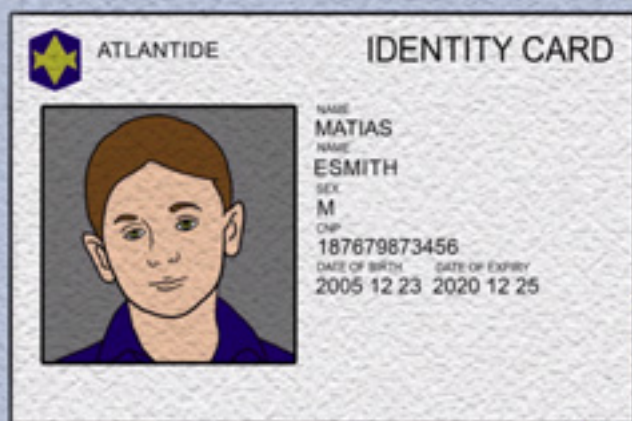
Atbilstoši vispārējiem noteikumiem, ko piemēro pie robežām, bērnus nedrīkst nošķirt no vecāka (vai pavadošā radnieka), ja vien nav pamatotas aizdomas, ka viņi apdraud bērnu. Bērnu aizsardzības aģentūras labāk spēs pilnībā izvērtēt šādu apstākli un pārņemt lietu.

Atcerieties turpmāk norādītos nosacījumus.

- ♦ Centieties nodrošināt, lai starp bērna aizsardzības pasākumu un/vai *NMR* piemērošanu un faktisko lietas nodošanu paietu pēc iespējas mazāk laika. Tāpēc nodrošiniet, lai būtu zināma tā darbinieka kontaktinformācija, kurš atbild par valsts mehānismu cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem (*NMR*) (t. i., kontaktpersonas vārds, uzvārds un tālruna numurs).
- ♦ Ja iespējams, sasauciet koordinēšanas sapulci saistībā ar aizsardzības pasākumiem un/vai *NMR*, lai pārrunātu, ko darīt situācijā, kad bērni ierodas vēlu vakarā, agri no rīta, svētku dienās vai brīvdienās.
- ♦ Nodrošiniet bērniem piekļuvi pamatpakalpojumiem (pārtiku, ūdeni, tualeti, medicīnisko palīdzību u. tml.) un, ja iespējams, kādu laika kavēkli gaidīšanas laikā.
- ♦ Informējiet viņu par to, kas notiek pašlaik un kas notiks tālāk.

Robežsargiem jāzina, kādas procedūras aviosabiedrības īsteno gadījumos, kad bērni ir ar pavadoni un kad viņi ir nošķirti.

4. Bērni bez pavadoņa

4.1. Tuvojoties pārbaudes vietai un kontrolei pirmajā līnijā

4.1.1. Situācija pirms pārbaudes: vai ir novērojams kaut kas neparasts?

Novērojot, kā uzvedas bērni bez pavadoņa, būtu jāņem vērā **aspekti, kas ir līdzīgi tiem, kurus izmanto, vērojot, kā uzvedas bērni ar pavadoni un nošķirti bērni**. Varētu būt noderīgi novērot cilvēku uzvedību tad, kad viņi nezina, ka tiek novēroti. Lielākās lidostās varētu būt noderīgi izvietot privātās drēbēs gērbušos darbiniekus.

Novērojot cilvēkus, robežsargiem nav jāizdara pieņēmumi vai jābūt aizspriedumainiem. Novērojot bērnus, svarīgi nepieļaut diskrimināciju, pamatojoties uz viņu kultūru, reliģiju, etnisko piederību, dzimumu, tautību vai citiem faktoriem.

Pirmais iespaids ir ikviena novērtējuma svarīga sastāvdaļa, taču pieredzējušam robežsargam piemīt arī intuīcija. Darbiniekiem jāpievērš uzmanību jebkurai neparastai situācijai, un tā tālāk jāizskata kontroles otrajā līnijā (t. i., rūpīgi jāpārbauda apliecinošie un ceļošanas dokumenti, jāveic diskrēta novērošana, jāpārbauda, kādas attiecības ir bērnam ar personu, kura viņu sagaida u. tml.).

Pieredzējuši robežsargi, kuri ir pieraduši redzēt bērnus šķērsojam robežu, izmantojot savas zināšanas un pieredzi, var pievērst papildu uzmanību turpmāk norādītajiem aspektiem, ņemot vērā bērna vecumu un attīstības pakāpi.

4.1.2. Kontrole pirmajā līnijā

Pie kabīnēm robežsargi var pievērst uzmanību dažām papildu pazīmēm izskatā.

- ♦ Vai konkrētajā situācijā jums kaut kas šķiet neparasts?

- ♦ Vai bērna uzvedība atbilst lidojuma ilgumam, kuru bērns tikko veicis?
- ♦ Vai bērns ir kluss, sevī ierāvis, noslēgts, nespēj sakarīgi izteikties, ir nobijies vai satraukts?
- ♦ Vai bērns skatās uz kādu citu pasažieri? (Šādā gadījumā šis pasažieris ir daudz rūpīgāk jāpārbauda, jo tas varētu būt pavadoņš, kas bērnu uztrauca.)

4.1.3. Dokumentu pārbaude

Valodas barjera var neapšaubāmi sagādāt problēmas, tomēr ar bērnu var draudzīgi pārmit dažus vārdus atbilstoši bērna vecumam un attīstībai. Bērnu iespējams izjautāt par sagaidītājiem, kas viņu gaida ārpus lidostas drošības zonas perimetra, uzzināt, vai bērns bieži ceļo, kur ir viņa vecāki un kas bērnu aizveda uz lidostu viņa izcelsmes valstī.

Papildus standarta pārbaudēm ir svarīgi pievērst uzmanību turpmāk norādītajiem aspektiem.

- ♦ Uzrādītajiem dokumentiem (pasēm, vīzām, apliecinātiem dokumentiem u. tml.). Pavisam jauni ceļošanas dokumenti jāpārbauda īpaši rūpīgi, jo īpaši, ja tie izdoti valstīs, kur pastāv iespēja, ka tie izsniegti krāpšanas vai korupcijas rezultātā (atsaucoties uz pieejamo riska analīzi).
- ♦ Daži konsulāti (piemēram, britu konsulāti) bērniem izsniedz vīzas, kurās komentāru ailē norādīts viņus pavadošās personas vārds un uzvārds. Bērna pasē varētu būt saglabājušās dažas iepriekš izdotās vīzas ar tās personas vārdu un uzvārdu, kura sagaida bērnu ārpus ielidošanas zonas.
- ♦ Pārbaudot apliecinātos dokumentus un aviobiļetes (maršrutu), var uzdot dažus jautājumus par ceļojuma mērķi.
- ♦ Saskaņā ar Šengenas Robežu kodeksu (ŠRK) jāpārbauda dati Nacionālajā Šengenas informācijas sistēmā (NSIS) un policijas datubāzēs (attiecībā uz trešo valstu pilsoņiem šāda prasība

jau ir paredzēta ŠRK), kā arī jāizmanto bērnu nolaupīšanas trauksmes sistēma, ja tā ir pieejama.

Darbiniekiem, kuri veic pārbaudes otrajā līnijā, būtu ļoti ieteicams atrast attiecīgo personu, kura bērnu sagaida, un uzdot tai dažus jautājumus (sk. 4.2.1. sadaļu).

Ja kaut kas liecina par to, ka bērns varētu būt pakļauts riskam, robežsargiem jāveic pārbaudes otrajā līnijā.

4.2. Kontrole otrajā līnijā

Kontrole otrajā līnijā jāveic citam darbiniekam (ja tas iespējams), kurš pārzina kontrabandistu un cilvēku tirgoņu darbības metodes, kā arī ir lietas kursā par jaunākajiem brīdinājumiem.

Jāpārskata visas iepriekšminētās darbības un vajadzības gadījumā pārbaudes jāveic atkārtoti.

Dokumentu un biļešu pārbaudes, detalizēta dažādu ceļojuma posmu izvērtēšana, piesardzības pasākumi tranzīta zonās un metodes, ko ieteicams izmantot saskarsmē ar bērniem, būtībā ir tādas pašas kā tās, ko izmanto, ja bērniem ir pavadonis vai ja bērni ir nošķirti.

Saskaņā ar ŠRK bērnam jāsaņem rakstiska informācija par šādas pārbaudes nolūku (un tās norisi), kura jāveic kā standarta procedūra izlases veidā. Šai informācijai jābūt pieejamai visās Savienības oficiālajās valodās un to valstu valodā(-ās), kas robežojas ar attiecīgo dalībvalsti. Tai jābūt bērnam saprotamā valodā vai valodā, kuru ir pamats uzskatīt par saprotamu, vai arī šī informācija jādara zināma kādā citā efektīvā veidā, ja nepieciešams, izmantojot tulkus.

4.2.1. Persona, kas sagaida bērnu

Svarīgs faktors ir persona, kura, iespējams, sagaida bērnu. Lai gan darbinieku, kuri veic kontroli otrajā līnijā, galvenais uzdevums ir atklāt šo personu un to iztaujāt, tomēr šī pārbaude būtu jāveic tikai pēc tam, kad darbinieki ir izpratuši situāciju, pamatojoties uz pieejamajiem dokumentiem, izjautājot aviosabiedrības personālu un bērnu. To, ko šī persona saka, var noskaidrot vēlāk.

Ir ieteicams darbiniekiem civilapģērbā, ieturot pāris metru lielu distanci, sekot lidostas personālam, kas pavada bērnu līdz sagaidīšanas zālei, lai pārliecinātos, ka uzrodas persona, kura bērnu sagaida. Cilvēku tirgoņi var noslēpties, redzot, ka kopā ar bērnu ierodas robežsargs formastērpā.

Persona, kas sagaida bērnu ārpus ielidošanas zāles, jāinformē par nepieciešamību veikt padziļinātu pārbaudi kā standarta procedūru izlases veidā, vērojot šīs personas reakciju.

Ja bērnam ir sava bagāža, pieaugušajam vajadzētu zināt, kas atrodas bērna bagāžā, īpaši tad, ja bērns ir ļoti mazs. Pieaugušajam pēc lūguma jāspēj uzskaitīt vismaz dažas no bērnam pieerošajām lietām.

Darbiniekam jābūt pilnīgi pārliecinātam, ka bērna ceļojuma mērķis ir likumīgs un ka tā pamatojums ir paties.

Identifikācijas un kontroles laikā bērna vai viņu sagaidošās personas bērna vārdā izteikts patvēruma pieprasījums nedrīkst novērst robežsargu uzmanību vai kavēt viņus vākt visus nepieciešamos pierādījumus un ievērot standarta procedūras.

4.3. Galīgie lēmumi un cietušo nosūtīšana uz atbalsta dienestiem

Pieņemot jebkuru lēmumu, bērna interešu ievērošana jāizvirza kā primārais apsvēruma, kā arī jāievēro neizraidīšanas princips.

Bērnu var aizturēt tikai izņēmuma gadījumos, un aizturēšana vienmēr jāveic saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem uz īsāko iespējamo termiņu un kā galējs līdzeklis. *UNCRC* nosaka, ka bērnu aizturēšana migrācijas statusa dēļ nav attaisnojama ⁽¹³⁾. Jebkurā brīdī un atkarībā no apstākļiem, ja, ņemot vērā iepriekš minētās norādes/pazīmes, pastāv pamatotas aizdomas, ka bērns varētu būt apdraudēts vai pakļauts riskam, tiek pārvietots cilvēku tirdzniecības nolūkos vai viņam vajadzīga aizsardzība cita iemesla dēļ, ir nekavējoties jāpiemēro mehānisms cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem un jāveic sākotnējā izmeklēšana pirms galīgā lēmuma pieņemšanas saskaņā ar piemērojamiem valsts tiesību aktiem. Saistībā ar cietušo nosūtīšanu uz atbalsta dienestiem vai sākotnējo izvietošanu uz lidostu būtu jāizsauc darbinieki, kuri specializējušies bērnu aizsardzības jomā. Robežsargiem jābūt zināmai viņu kontakttinformācijai.

Atbilstoši vispārējiem noteikumiem, ko piemēro pie robežām, bērnus nedrīkst nošķirt no vecākiem vai radniekiem (kuri sagaida bērnus lidostā), ja vien nav pamatotas aizdomas, ka viņi apdraud bērnu. Bērnu aizsardzības aģentūras labāk spēs pilnībā izvērtēt šādu apstākli un pārņemt lietu.

Atcerieties turpmāk norādītos nosacījumus.

- ♦ Centieties nodrošināt, ka starp aizsardzības pasākumu un/vai *NMR* piemērošanu un faktisko lietas nodošanu pāriet pēc

---

⁽¹³⁾ ANO Bērnu tiesību komiteja (*UNCRC*), vispārējais komentārs Nr. 6 (2005) par rīcību attiecībā uz bērniem bez pavadoņa un nošķirtiem bērniem ārpus viņu izcelsmes valsts, 61. punkts.

iespējas mazāk laika. Tāpēc nodrošiniet, ka ir zināma tā darbinieka kontaktinformācija, kurš atbild par *NMR* (t. i., kontaktpersonas vārds, uzvārds un tālruna numurs).

- ♦ Ja iespējams, sasauciet koordinēšanas sapulci saistībā ar aizsardzības pasākumiem un/vai *NMR*, lai pārrunātu, ko darīt situācijā, kad bērni ierodas vēlu vakarā, agri no rīta, svētku dienās vai brīvdienās.
- ♦ Nodrošiniet bērniem piekļuvi pamatpakalpojumiem (pārtiku, ūdeni, tualeti, medicīnisko palīdzību u. tml.) un, ja iespējams, kādu laika kavēkli gaidīšanas laikā.
- ♦ Informējiet viņu par to, kas notiek pašlaik un kas notiks tālāk.

Robežsargiem jāzina, kādas procedūras aviosabiedrības īsteno gadījumos, kad bērniem nav pavadoņa.

5. Papildinformācija

5.1. Datu vākšana

Pareizi savākti dati liecina, ka uz vietas ir veikti atbilstoši pasākumi. Tā kā Eiropas Savienības līmenī nav pieejams daudz datu par bērniem, kuri šķērso ārējās robežas, efektīvāka datu vākšana ļautu izveidot labāku praksi un samazināt cietušo skaitu.

Robežsargiem var būt izšķiroša nozīme ar bērniem saistītu noziegumu atklāšanā. Ar šādiem noziegumiem saistītas izmeklēšanas rezultāti bieži ir atkarīgi no to robežsargu reakcijas un rīcības, kuri pirmie konstatē kādas nepilnības vai trūkumus. Jānodrošina, lai jebkura informācija, kas varētu būt svarīga, tiktu ātri nodota attiecīgajām iestādēm, lai tās varētu nekavējoties rīkoties. Cilvēku tirgoņi reti strādā pa vienam un bieži maina iecelšanas vietas, cenšoties izvairīties no aizturēšanas, tāpēc tikai plaša datu apkopošana var palīdzēt konstatēt līdzīgus darbības modeļus un apmainīties ar paraugpraksi. Bērnu vervēšanu, pārvadāšanu un izmantošanu var īstenot tikai ļoti labi organizēta grupa. Tāpēc robežsargiem jābūt modriem, ņemot vērā, ka šī ir savstarpēji saistītu noziegumu ķēde ⁽¹⁴⁾.

5.2. Datu aizsardzība

Reģistrējot, apstrādājot un pārsūtot bērna datus, robežsargiem pilnībā jāievēro visas piemērojamās datu aizsardzības prasības. Jāievēro noteikumi, kas regulē datu aizsardzību.

Vienlaikus robežsargiem jābūt pietiekami rūpīgiem, reģistrējot, apstrādājot un pārsūtot bērna datus. Tiek piemēroti un jāievēro noteikumi, kas paredz datu aizsardzību. Parasti robežsargi nesūta specifisku ar bērnu saistītu informāciju uz viņa izcelsmes

---

⁽¹⁴⁾ Interpola 2008. gada pārskats par noziegumiem, kas saistīti ar cilvēku tirdzniecību.

valsti vai uz kādām izcelsmes valsts iestādēm bērna ierašanās valstī (piemēram, konsulārajām pārstāvniecībām).

Vajadzības gadījumā jāidentificē personas, kuras varētu sagaidīt bērnu un pieaugušo(-s) ārpus ielidošanas zāles (sk. arī 4. nodaļas 4.2.1. sadaļu).

5.3. Trešo valstu konsulārās pārstāvniecības

Būtu jāizvērtē iespēja sazināties ar šo delegāciju pārstāvjiem, lai ātrāk pārbaudītu apliecinātos un ceļošanas dokumentus, ar nosacījumu, ka šāda rīcība nepakļauj bērnu turpmākam riskam (piemēram, ja bērns izsaka vēlmi meklēt patvērumu).

Var atrast tulku vai kādu darbinieku, kas runā viņu dzimtajā valodā, lai pasažieri (pieaugušie), kuri pavada bērnu, vai personas, kuras bērnu sagaida, var labāk izstāstīt par savu situāciju attiecīgajām iestādēm.

5.4. Procedūras, ko izmanto aviosabiedrības, saskaroties ar bērniem bez pavadības

Pārsvarā aviosabiedrības nosaka, ka bērnu var uzskatīt par nepavadītu nepilngadīgo, ja bērns ir vecumā no 5 līdz 11 gadiem (dažkārt līdz 15 gadiem). Informāciju par aviosabiedrību izmantotajām procedūrām parasti var viegli atrast viņu oficiālajās tīmekļa vietnēs.

Lidostas darbiniekiem jāizanalizē dažādās procedūras un jānosaka, kuras varētu būt potenciāli nedrošās vietas bērniem lidostā.

6. Aizsardzības mehānismi un valsts mehānismi cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem

Kā norādīts 1.9. sadaļā, valsts mehānisms cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem (*NRM*) ir valsts līmenī izveidota sistēma, kuras mērķis ir nodrošināt neaizsargātu personu un viņu tiesību aizsardzību, saskaņoti reaģējot. Katrā valstī *NRM* struktūra atšķiras atkarībā no valsts specifikas un risināmajām problēmām.

Piemēram, saskaņā ar Eiropas tiesību aktiem dalībvalstīm ir pieņākums valsts līmenī izveidot mehānismu cilvēku tirdzniecības upuru nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem ⁽¹⁵⁾. Dažās valstīs procedūra, atbilstoši kurai robežsargiem jāreaģē gadījumos, kad iesaistīti neaizsargāti bērni, ir sistematizēta, izveidojot standarta darbības procedūras, kuras var viegli piemērot. Citās valstīs vajadzīgie reaģēšanas pasākumi nav tik skaidri noteikti, tāpēc robežsardzes dienesti katrā gadījumā piemēro savus izstrādātos mehānismus.

Eiropas Savienība ir arī sekmējusi mehānismu cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem izveidi valsts līmenī bērnu nolaupīšanas gadījumos. Komisija izdevusi vadlīnijas ⁽¹⁶⁾ un piedāvājusi atbalstu ⁽¹⁷⁾, lai palīdzētu dalībvalstīm izveidot bērnu nolaupīšanas brīdinājuma sistēmas, kas paredz pārrobežu sadarbības īstenošanu. Arī Padome ⁽¹⁸⁾ ir aicinājusi dalībvalstis izveidot šādus mehānismus un noslēgt nepieciešamos sadarbības līgumus. Jā-

⁽¹⁵⁾ Sk. Eiropas Parlamenta un Padomes Direktīvas 2011/36 /ES 11. panta 4. punktu, ar ko nosaka: "Dalībvalstis veic vajadzīgos pasākumus, lai izveidotu atbilstīgus mehānismus, ar kuriem agrīni identificētu upurus un sniegtu viņiem palīdzību, sadarbojoties ar attiecīgām atbalsta organizācijām".

⁽¹⁶⁾ SEC(2008) 2912, *final* — Paraugprakse bērna pārrobežas nolaupīšanas brīdinājuma izziņošanai: http://ec.europa.eu/justice/funding/rights/call_10014/ramc_ag_annex_5_2008_en.pdf

⁽¹⁷⁾ Piemēram, Bulgārija, Spānija, Kipra, Polija, Slovākija un Apvienotā Karaliste ir izmantojušas šo iespēju.

⁽¹⁸⁾ Padomes 2008. gada 11. novembra secinājumi: <http://register.consilium.europa.eu/doc/srv?l=LV&f=ST%2014612%202008%20REV%202>

atzīmē, ka valstu atšķirīgo sistēmu dēļ Eiropas Savienības līmenī nav vienotas sistēmas. Līdz šim brīdim ne visas dalībvalstis ir izveidojušas šādus mehānismus. Tomēr šie mehānismi ir vajadzīgi, lai ātri un saskaņoti reaģētu bērnu nolaupīšanas gadījumos, iesaistot visas attiecīgās puses, tostarp, robežsargus.

NRM izveidē un pārrobežu un starpnozaru sadarbības nodrošināšanā galvenā nozīme ir valstu iestādēm. Tomēr robežsargi var mudināt attiecīgās valsts iestādes izveidot šādus mehānismus, ja tie nepastāv.

Frontex iesaka izveidot vienkāršu reaģēšanas sistēmu, kad nepieciešams nosūtīt cietušos uz atbalsta dienestiem. Ja šie mehānismi paredz bērnu nosūtīšanu uz atbalsta dienestiem, jāņem vērā šādi principi.

- ♦ Bērna tiesību aizsardzībai jābūt galvenajai prioritātei, veicot jebkāda veida pasākumus, pilnībā ievērojot bērna intereses.
- ♦ Sistēmai jābūt efektīvai un pēc iespējas visaptverošai, lai ātri reaģētu dažāda veida ļaunprātīgas izmantošanas, ekspluatācijas un cilvēku tirdzniecības gadījumos. Jābūt pieejamiem dažādiem specializētajiem dienestiem, lai varētu pienācīgi apmierināt katra cilvēka īpašās vajadzības.
- ♦ Jāīsteno daudznozaru un starpnozaru pieeja. Visefektīvākās ir integrētās bērnu aizsardzības sistēmas. Tāpēc jāiesaista visi attiecīgie valdības un pilsoniskās sabiedrības pārstāvji un specializētie dienesti.
- ♦ Starp dažādām vienībām noslēgtajiem līgumiem jābūt pietiekami elastīgiem, lai ņemtu vērā visus ar nosūtīšanu uz atbalsta dienestiem saistītos aspektus un apmierinātu dažādās situācijās nonākušo bērnu vajadzības. Jāiesaista visi partneri atbilstoši viņu pienākumiem un uzdevumiem, bet mehānisma ietvaros rūpīgi un strikti jānosaka sadarbības pamatprincips.
- ♦ Jānodrošina un jāatvieglo piekļuve atbalsta un aizsardzības dienestiem.

- ♦ Efektīvs mehānisms cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem ir balstīts uz pārredzamību un skaidru pienākumu sadalījumu.
- ♦ Jebkuru esošo mehānismu pilnveidošanai, lai nostiprinātu vietējo līdzdalību, vajadzētu atvieglot šo procesu. Par mērķi jāizvirza ilgtspējība.
- ♦ Mehānisms regulāri jāpārskata un jāatjaunina, lai nodrošinātu bērnu aizsardzības efektivitāti. Jāmēģina rast sinerģiju ar citām attiecīgām sistēmām cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem.

Robežsargiem vajadzības gadījumā vienmēr jābūt pieejamai:

- ♦ to dienestu kontakttinformācijai, kuriem obligāti jāziņo: diennakts bērnu atbalsta dienestam un citiem ārkārtas palīdzības dienestiem;
- ♦ izsmeļošam sarakstam ar kontakttinformāciju un to visu pieejamo pakalpojumu un programmu (medicīnas, garīgās veselības, juridiskā atbalsta, loģistikas u. tml.) sarakstu, ko aizsardzības jomā nodrošina valstu iestādes, pilsoniskā sabiedrība, starptautiskas organizācijas vai NVO.

Visbeidzot, ir svarīgi, lai robežsargi izietu speciālu apmācību par to, kā iztureties pret neaizsargātām personām, īpašu uzmanību pievēršot bērniem.

7. Glosārijs

- APIS** Iepriekšēja pasažieru informācijas sistēma
- I-24/7** Interpola pārbaudes sistēma
- ILO** Starptautiskā darba organizācija
- IOM** Starptautiskā migrācijas organizācija
- NVO** Nevalstiska organizācija
- NRM** Valsts mehānisms cietušo nosūtīšanai uz atbalsta dienestiem
- NSIS** Nacionālā Šengenas informācijas sistēma
- PDR** Pasažieru datu reģistrs
- ŠRK** Šengenas Robežu kodekss
- UNCRC** Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bērna tiesībām (1990. g.)
- UNCRSR** Apvienoto Nāciju Organizācijas Konvencija par bēgļa statusu (1951. g.)
- UNODC** ANO Noziedzības un narkotiku apkarošanas birojs
- UAM** Nepavadīts nepilngadīgais

Piezīmes

Plac Europejski 6
00-844 Warsaw, Poland
Tel. + 48 22 205 95 00
Fax + 48 22 205 95 01

frontex@frontex.europa.eu
www.frontex.europa.eu

Print:
TT-02-17-558-LV-C
ISBN 978-92-95213-35-7
doi:10.2819/49097

PDF:
TT-02-17-558-LV-N
ISBN 978-92-95213-11-1
doi:10.2819/018767

■ Publikāciju birojs